

ŠPORTSKE RIJEČI U NOVOME ZAVJETU

MARIJAN MANDAC

Franjevačka teologija Makarska

UDK 227 (22.02)

Izvorni znanstveni rad

Auktor iznosi rezultate istraživanja športskog nazivlja u Novome zavjetu. Analizirano je 17 riječi kojima su sveti pisci, najviše sv. Pavao, živo i slikovito imenovali duhovne stvarnosti. Rad je popraćen obilnom literaturom koja može biti jasan putokaz daljnjim istraživačima.

U v o d

Naš je naslov gotovo preširok za kratki rad što slijedi. Pri poslu se, naime, skoro isključivo bavimo mjestima iz poslanica apostola Pavla. Ali kako smo u par navrata posizali i za nekim drugim navodima bili smo prisiljeni na širi naslov. Ipak ako motrimo Novi zavjet kao zasebnu i zaokruženu cjelinu dužni smo reći da se kod Pavla pretežito osjeća utjecaj drevnoga grčkog športskog rječnika. To se nekako po sebi razumije. Pavao je dobro poznavao veće grčke gradove gdje se nadasve ukorjenio i razvio športski život. Igrališta su bila posvuda. U starome vijeku nije nitko kao Grci cijenio šport, igru i natjecanje. To je potjecalo otuda što su Grci općenito posvećivali najveću brigu tjelesnom odgoju. Mislili su da zdravo tijelo uvjetuje duševnu pronicavost, bistrinu i oštrinu.

Grci su kao narod rano uveli poznate javne športske igre koje su se odvijale po strogim propisima i bile oblikom i izvedbom veoma različite i raznovrsne. Igra je kod drevnih Grka unišla u sve životne pore. Nije zato ni

najmanje neobično što se grčki športski rječnik odrazio i na novozavjetnim stranicama.¹

1. ἄγών

Riječ ἄγών u grčkom jeziku² ima veoma široku i raznoliku primjenu. Na svome iskonu koji je zaista drevan i dalek ἄγών označavaše prostor gdje su se ljudi okupljali u većemu broju. Prema tome, ἄγών je na početku svako zborište i ročište. Tu se sastajao zbor i skup ljudi. Jednako drevno ἄγών počinje označivati mjesto gdje se obavlja bilo kakvo natjecanje. To nadmetanje može, razumje se, biti i športsko. Tada ἄγών znači igralište i igra. Takve su igre, primjerice, trčanje, skok u dalj, bacanje koplja ili diska, hrvanje, boks, itd. Postoji i konjičko natjecanje. Riječ ἄγών može označavati i druga natjecanja kao što je sudska parnica. Grci, dakle, razne oblike natjecanja nazivaju ἄγών.

Riječ ἄγών u Novome zavjetu upotrebljava sv. Pavao i pisac u Hebr 12,1. U Heb 12,1 propovjednik srdačno poziva³ svoje slušatelje i čitatelje da bez straha poduzmu ἄγών koji stoji na njihovu životnome putu. Pavao je već u 1 Sol 2,2 zabilježio⁴ riječ ἄγών. Njome je izrazio oblik kojim je sam među Solunjanima navještao evanđelje. Ako više danas ne znamo u čemu se točno sastojao Pavlov ἄγών u Solunu, riječ svakako ističe da mu posao nije bio lagan ni život lagodan. To ἄγών nije nikada i nikome. Filipljanima Pavao bez bojazni i lažne skromnosti sebe stavlja za uzor. Traži od njih da za evanđelje poduzmu isti ἄγών koji je i on podnio da se u Filipima ukorijeni kršćanstvo. Tako piše⁵ u Fil 1,30. U Kol 2,1 Apostol bilježi⁶ da je u Kolose pisao i zato da tamošnji vjernici znaju koliko velik

¹ Usp. T. NICOL, *Games*, DoB, 2, 106-108; H. LESETRE, *Athlète*, DB, 1, 1222-1227; C. SPICQ, *Gymnastique et morale, d'après 1 Tim.*, IV, 7-8, RB, 54(1947), 229; P. DORNIER, *Les épîtres pastorales*, I, Paris, 1969, 504-506; E. B. ALLO, *Saint Paul. Première épître aux Corinthiens*, Paris, 1934, 227-229; W. F. ORR - J. A. WALTHER, *1 Corinthians*, New York, 1976, 343; W. SCHRAGE, *Der erste Brief an die Korinther*, Bezinger Verlag, 1995, 361-380; K. SCHNEIDER, *Isthmia, Pauly-Wissowa*, 9, 2248-2255; V. C. PFITZNER, *Paul and the Agon motif. Traditional athletic imagery in the Pauline Literature*, Leiden, 1967.

² Usp. E. STAUFFER, ἄγών, ThW, 1, 134-139; O. W. REINMUTH, *Agon(es)*, *Kleine Pauly-Wissowa*, 1(1964), 135-139; P. J. MEIER, *Agones*, *Pauly-Wissowa*, 1(1964), 1, 836-867; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin-New York, 1988 (= *Wörterbuch*), 26-27; A. RINGWALD, *Kampf, Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, 2, 769-773.

³ Usp. C. SPICQ, *L'épître aux Hébreux*, Paris, 1953, 384.

⁴ Usp. P. ROSSANO, *Lettere ai Tessalonicesi*, Marietti, 1965, 70; E. BEST, *The First and Second Epistles to the Thessalonians*, London, 1986, 91-92; J. E. FRAME, *A critical and exegetical Commentary on the Epistles of St. Paul to the Thessalonians*, Edinburgh, 1912, 94; T. HOLTZ, *Der erste Brief an die Thessalonicher*, Benzinger Verlag, 1986, 68-70; C. MASSON, *Les deux épîtres de saint Paul aux Thessaloniciens*, Delachaux-Niestlé, 25-26; B. RIGAU, *Saint Paul. Les Epîtres aux Thessaloniciens*, Paris-Gembloux, 1956, 404-405.

⁵ Usp. J. GNILKA, *Der Philipperbrief*, Herder, 1968, 101-102; M. R. VINCENT, *A critical and exegetical Commentary on the Epistles to the Philippians and to Philemon*, Edinburgh, 1902, 36.

⁶ Usp. J. ERNST, *Die Briefe an ... die Kolosser ...*, Regensburg, 1974, 189.

i zamašan bijaše njegov ἄγών za njih. Učeniku u 1 Tim 6,12 želi⁷ da mu ἄγών za vjeru bude blistav i sjajan. U 2 Tim 4,7 Pavao sažima⁸ sav svoj život bilježeći riječ ἄγών. Tu riječ nismo prevodili. Kazasmo da uz ostalo može značiti “zborište”, “hrvalište”, “igra”, “nadmetanje”, “boj”, “borilište”, “napor”, itd.

2. - Ἀγωνίζομαι

Glagol ἀγωνίζομαι zapravo znači⁹ poduzeti ἄγών. Prema tome, smisao mu je “takmičiti se”, “natjecati se”, “boriti se”. Svaki ἄγών postaje zbilja pomoću ἀγωνίρομαι. Kako se Pavao rado služio imenicom ἄγών bilo je gotovo nužno i da posegne za glagolom ἀγωνίζομαι. U tu svrhu navodimo ova njegova mjesta: 1 Kor 9,25; Kol 1, 29; 1 Tim 6,12 i 2 Tim 4,7.

3. - Συναγωνίζομαι

Poznata je Pavlova sklonost i prava ljubav prema riječima koje u sebi sadrže σύν. Neke je i sam skovao da može bolje izraziti svoju misao. Glagol συναγωνίζομαι nije morao stvarati.¹⁰ Već su ga rabili Tukidid, Aristotel, Platon i Demosten. Smjesta se vidi što συναγωνίζομαι znači: s nekim poduzeti isti ἄγών i svesrdno mu biti pri ruci da izvojsiti pobjedu. Pavao je συναγωνίζομαι upotrijebio u Rim 15,30. Pozvao je rimske kršćane da s njime za nj pred Bogom u molitvama poduzmu ἄγών.

4. - Ἀθλέω i συναθλέω

Riječ ἀθλέω veoma je drevna. Već se Homer s njome služio. Ona zapravo naznačuje da se netko natječe u javnim športskim igrama. Te igre mogu biti raznolike. Samo je nužno da su službeno natjecanje. Pavao je ἀθλέω dvaput upotrijebio u 2 Tim 2,5. Glagol συναθλέω napisao je u Fil 1,27 i 4,3. U oba je slučaja pred očima imao javno i službeno športsko nadmetanje. Vidi se pak da od ἀθλέω dolazi i kod nas uvriježena riječ za športaša atlet.

Osobno ne znamo kako bismo valjano preveli ἀθλέω da se odmah razumije kako je posrijedi riječ o nekome tko se športski natječe. Uostalom, nama je u radu prije svega nakana ukazati gdje u Novom zavjetu u pozadini nekoga

⁷ Usp. J. N. D. KELLY, *A Commentary on the Pastoral Epistles*, London, 1963, 141; J. ROLOFF, *Der erste Brief an Timotheus*, Benzinger Verlag, 1988, 347-351; P. DORNIER, *Les épîtres pastorales*, Paris, 1969, 104-105; C. SPICQ, *Les épîtres pastorales*, I, Paris, 1969, 567-570.

⁸ Usp. C. SPICQ, *Les épîtres pastorales*, II, Paris, 1969, 804-806; P. DORNIER, *Les épîtres pastorales*, Paris, 1969, 241; J. N. D. KELLY, *A Commentary on the Pastoral Epistles*, London, 1963, 208-209.

⁹ Usp. E. STAUFFER, ἄγών, ThW, 1, 134-139; J. GLIKA, *Der Kolosserbrief*, Herder, 1980, 104-105; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 27; W. STAUB, *Die Bildersprache des Apostels Paulus*, Tübingen, 1973, 27-28.

¹⁰ E. STAUFFER, ἄγών, ThW, 1, 134-135; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 1563; A. BAILLY, *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1903 (= *Dictinnaire*), 1836.

izričaja postoji stanovita športska slika ili usporedba. Jasno je da se za 2 Tim 2,5 može prikladno odabrati riječ “natjecati se”. Ipak u duhu treba dodati športski jer se natjecanje može zapodjenuti i na drugim poljima.

Naši grčki rječnici složenicu $\sigma\upsilon\nu\alpha\tau\theta\lambda\acute{\epsilon}\omega$ zasebno ne obrađuju. Apostolu je dobro došla da u Fil 1,27 izrazi zajedništvo u naporu da se širi evanđeoska vjera. Držimo da se puno dobiva u shvaćanju ako ne zaboravimo sliku koja je Pavlu nadahnula $\sigma\upsilon\nu\alpha\theta\lambda\acute{\epsilon}\omega$. Filipljani s Pavlom nalikuju četi atleta što će poduzeti svaki napor da ostvare naumljeni cilj. Očito je da u Fil 4,3 isti $\sigma\upsilon\nu\alpha\tau\theta\lambda\acute{\epsilon}\omega$ smijemo prevesti “zajedno se boriti”. Ipak nije sigurno da će tu svatko smijeta razumjeti kako je Apostol krenuo od športske borbe jer je u životu sve borba.¹¹

5. - Ἀθληλεσις

U cijelom Svetome pismu riječ ἄθληλεσις čitamo samo u Heb 10, 32. Ona se i inače rijetko pojavljuje u grčkome. Nema dvojbe da je ἄθληλεσις športska riječ kao i ἄθλητης koju će među kršćanima rabiti sv. Ignacije Antiohijski. Po sebi ἄθληλεσις može izražavati vježbu kojom se športas sprema za svoj nastup, ali isto tako i samo športsku borbu. U Heb 10,32 pisac početne poteškoće pokrštenih uspoređuje s ἄθληλεσις. tj. s “velikom borbom” koja traži iznimnu pripremu i izdržljivost. To lijepo i očito pokazuje pothvat svakoga atleta. Mislimo da je skoro suvišno dodati da riječ atletika zapravo potječe od riječi koje smo spomenuli prethodno i na ovome mjestu.¹²

6. - Τρέχω

Glagol τρέχω koji općenito znači “trčati”¹³ nerijetko u Novome zavjetu doziva u sjećanje i pretpostavlja naročito trčanje koje je športsko nadmetanje. Apostol Pavao tu vrstu trčanja - kako ćemo vidjeti - izriče riječima στάδιον i δρόμος. Ali je često ima na pameti i onda kada naprosto bilježi glagol τρέχω.

¹¹ Usp. E. STAUFFER, ἄθλέω, ThW, 1, 166-167; H. LESETRE, *Athlète*, DB, 1, 1222; C. SPICQ, *Les épîtres pastorales*, II, Paris, 1969, 742-744; P. De AMBROGGI, *Le epistole pastorali di s. Paolo a Timoteo e a Tito*, Marietti, 1964, 194; J. N. D. KELLY, *A Commentary on the Pastoral Epistles*, London, 1963, 175-176; P. DORNIER, *Les épîtres pastorales*, Paris, 1969, 205; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 139.1563; W. STAUB, *Die Bildersprache des Apostols Paulus*, Tübingen, 1937, 69-70.

¹² Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 35; E. STAUFFER, ἄθλέω, ThW, 1, 167; C. SPICQ, *L' épître aux Hébreux*, Paris, 1953, 328; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 39; H. F. WEISS, *Der Brief an die Hebräer*, Göttingen, 1991, 544; J. HERING, *L' épître aux Hébreux*, Delachaux-Niestlé, 1954, 102; REISCH, *Athletai*, Pauly-Wissowa, 2, 2049-2058; O. W. REINMUTH, Ἀθλητά *Kleine Pauly-Wissowa*, 1, 705-706; A. MOFFATT, *A critical and exegetical Commentary on The Epistle to the Hebrews*, Edinburgh, 1924, 153.

¹³ Usp. O. BAUERNFEIND, τρέχω, ThW, 8, 226-288.230-232; E. BERLIER, *Coureur*, DB, 2, 1080-1081; V. C. PFITZNER, *Paul and the Agon motif. Traditional athletic imagery in the Pauline Literature*, Leiden, 1967, 99; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 1646; W. STAUB, *Die Bildersprache des Apostels Paulus*, Tübingen, 1937, 28.

U Gal 2, 1-2 spominje¹⁴ kako je u Jeruzalemu izložio "najuglednijima" svoj dugogodišnji rad na širenju evanđelja da "možda ne bi" ili da "možda nije zaludu trčao". Tu Apostol bez dvojbe sama sebe uspoređuje trkaču koji je na športskome borilištu trčao i nada se da to nije "zaludu". Na istu se sliku i usporedbu Pavao opet vraća¹⁵ kada piše Gal 5,7 gdje za Galaćane tvrdi da su "dobro trčali". Iz pisma Filipljanima navodimo¹⁶ Fil 2, 16. Sada Pavao razmišlja o slavnome Kristovu povratku. Vjeruje da će obraćeni Filipljani tada za nj biti bjelodani dokaz da na životnome igralištu nije "utaman trčao niti se uzalud trudio". Riječ $\tau\rho\acute{\epsilon}\chi\omega$ nikako nas ne iznenađuje u 1 Kor 9,24 i 9, 26. Na tome mjestu, tako reći, športski pojam stoji do športskog pojma.¹⁷ Izravno od sv. Pavla još napominjemo¹⁸ Rim 9, 16. I tu Apostol rabi $\tau\rho\acute{\epsilon}\chi\omega$. Govori o "onome koji trči". Očito ima na umu športaša na trkalištu. Ali ovaj put Pavao naznačuje da postoji bitna razlika između športskoga trkača i vjernika koji trči na duhovnome polju. Na igralištu sve zavisi od "onoga tko trči". Na duhovnome je trkalištu sve drukčije. Tu je sve u ruci Boga "koji se smiluje", pruža milost i iskazuje milosrđe. Razumije se da to ne otklanja ljudsko naporno trčanje. To trčanje donosi plod po milosti koja je Božje milosrđe.

Na kraju ističemo Heb 12,1 gdje se također u razmišljanju krenulo od športskog utrkiivanja.¹⁹ Pisac nas nevedenoga retka poziva da i sami "postojano trčimo u borbu koja je pred nama". Uz $\tau\rho\acute{\epsilon}\chi\omega$ stavio je $\acute{\alpha}\gamma\acute{\omega}\nu$. Znamo pak što ta riječ znači.

7. - ΣΤΑΔΙΟΝ

U 1 Kor 9,24 Pavao je upotrijebio riječ ΣΤΑΔΙΟΝ. Ona prvotno naznačuje temeljnu grčku mjeru kojom se mjerila dužina bilo kojega puta. Potom riječ ΣΤΑΔΙΟΝ izražava stazu koju pretrči trkač koji se natječe u trčanju. Napokon, ΣΤΑΔΙΟΝ znači samu utrku jer je na početku natjecateljskog trčanja trčanje iznosilo jedan stadij. To znači oko 180 metara. Kao športsko natjecanje ΣΤΑΔΙΟΝ

¹⁴ Usp. P. BONARD, *L' épître de saint Paul aux Galates*, Delachaux-Niestlé, 1972, 38; J. G. D. DUNN, *The Epistle to the Galatians*, London, 1993, 93; E. de. W. BURTON, *A critical and exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*, Edinburgh, 1921, 73.

¹⁵ Usp. P. BONARD, *L' épître de saint Paul aux Galates*, Delachaux-Niestlé, 1972, 273; E. de W. BURTON, *A critical and exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*, Edinburgh, 1921, 282; M. J. LAGRANGE, *Saint Paul. Epître aux Galates*, Paris, 1942, 139.

¹⁶ Usp. J. F. COLLANGE, *L' épître de saint Paul aux Philippiens*, Delachaux-Niestlé, 1973, 100; M. R. VINCENT, *A critical and exegetical Commentary to the Epistles to the Philippians and to Philemon*, Edinburgh, 1902, 70.

¹⁷ Usp. W. SCHRAGE, *Der erste Brief an die Korinther*, Benzinger Verlag, 1995, 361; E. B. ALLO, *Saint Paul. Première épître aux Corinthiens*, Paris, 1934, 227-229.

¹⁸ Usp. B. NOACK, *Celui qui court, Rom. IX,16*, *Studia Theologica*, 24(1970), 113-116; J. A. FITZMYER, *Romans*, Doubleday, 1993, 567; U. WILCKENS, *Der Brief an die Römer*, Benzinger Verlag, 1980, 199.

¹⁹ Usp. C. SPICQ, *L' épître aux Hébreux*, Paris, 1953, 384.

priпада među najdrevnija. Razumije se da od iste riječi dolazi široko rabljena riječ stadion.²⁰

8. - Δρόμος

Riječ δρόμος u Novome zavjetu čitamo u 2 Tim 4,7 te u Dj 13,25 i Dj 20,24. U 2 Tim 4,7 sv. Pavao kaže da je "završio δρόμος". U Dj 20,24 također za se izjavljuje "da dovršim δρόμος". U Dj 13, 25 ističe da je Ivan Kristitelj završio svoj vlastiti δρόμος. Po sebi, δρόμος u grčkome označuje svaki ravni put kojim ljudi u gradu i na selu pješače ili se po njemu voze. Posebno se δρόμος naziva put koji vodi do kojega hrama ili svetišta. Ali veoma je rano riječ δρόμος postala naznaka za naročito športsko natjecanje, trčanje. Taj je šport bio jednostavan, jeftin i svakome dostupan. Čak je δρόμος postao od davnine sastavni dio pentatlona.²¹

Postojala su različita trčanja kod nadmetanja. Određivala su se i nazivala po dužini staze koju je trebalo pretrčati. Tako je, na primjer, postojalo dvostruko trčanje za razliku od dugoga trčanja. Uvjereni smo da se nipošto ne smije zaboraviti ni to čisto športsko značenje riječi δρόμος ako u punini želimo razumjeti sva tri novozavjetna mjesta gdje na nju nailazimo. Istina je da se život može nazvati stazom, ali se tim putem može raznoliko ići. Hitni i radni životom trče. Život smatraju pravom utrkom.²²

9. - Πάλη

Riječ πάλη nazočna je u grčkome jeziku sve od Homerovih vremena. Ona tu ima naročito i strogo određeno značenje. Riječ πάλη označuje športsku igru koju nazivamo hrvanje. U tome smislu bez izuzetka upotrebljavaju πάλη grčki prozni pisci. Prema tome, πάλη ne izražava nikakvu neodređenu borbu ili bilo kakav spor. Tu je u pitanju športsko natjecanje po strogo utvrđenim pravilima i propisima. Istina je da mi danas ne poznamo ta pravila, ali su ona postojala. Čak se mislilo da su bogovi πάλη poklonili ljudima. To se športsko natjecanje nadasve cijnilo. Hrvanje ili πάλη vršilo se pojedinačno. Također je bilo dio pentatlona. Kao nadmetanje πάλη je ušlo u sastav znamenitih olimpijskih igara.

²⁰ Usp. E. M. KREDEL, *Stadion*, LTHK, 9, 1003; O. W. REINMUTH, *Stadion*, *Kleine Pauly-Wissowa*, 5, 336-337; J. JÜTHNER, *Stadion (Lauf)*, *Pauly-Wissowa*, II, 3b, 1963-1966; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 1525-1526, H. LESETRE, *Athlète*, DB, 1, 1223-1224; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1782; *Stade*, DB, 5, 1859.

²¹ Usp. J. JÜTHNER, *Pentathlon*, *Pauly-Wissowa*, 19a, 524-528.

²² Usp. V. C. PFITZNER, *Paul and the Agon motif. Fraditional athletic imagery in the Pauline literature*, Leiden, 1967, 134-138; J. JÜTHNER, *Dromos*, *Puly-Wissowa*, 5, 1716-1720; O. W. REINMUTH, *Kleine Pauly-Wissowa*, 2, 165; C. SPICQ, *Les épîtres pastorales*, II, Paris, 1969; 804-806; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 415-416; O. BAUERNFEIND, δρόμος, *ThW*, 8, 233-234; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 539; T. NICOL, *Games*, *DoB*, 2, 106-108.

Hrvanje je u drevno doba bilo teško, naporno i opasno nadigravanje. Protivnik se nije nimalo štedio. Čak je i smrt mogla biti posljedica te igre. Za πάλη se hrvač dugo i mukotrpno spremao. Platon je πάλη preporučivao svakome zdravome grčkome mladiću. Po πάλη nazivalo se svako športsko vježbalište. I drugi su športaši uvježbavali πάλε. Pobjednik je kod πάλη bio hrvač koji bi suparnika triput oborio na tlo na leđa i kod toga mu onemogućio da se mimo njegova dopuštenja uspravi na noge. Obaranje na koljena nije se uzimalo za čin pobjede. Tko bi se slučajno prijeverom želio domaći pobjede bio je najteže kažnjen. Grci su kod hrvača naročito gledali na gipkost, vještinu i dotjeranost pokreta. Hrvanje je morala pratiti stanovita dražest. Ono je uključivalo znanje, moć i umijeće.

Riječ πάλη Pavao je upotrijebio u Ef 6,12. Spor je Efežana "protiv vrhovništva, protiv vlasti, protiv upravljača ovoga mračnoga svijeta, protiv zlih duhova po nebesima" nazvao πάλη. To je "hrvanje". Efežani su predobro znali što znači πάλη. Često su gledali hrvanje, hrvače, hrvališta. Ni olimpijske im igre nisu bile nepoznate. U igri koja se zove πάλε suparnik stoji nasuprot suparniku i tu nitko ne može imati zamjenika. Svatko stupa u hrvalište gdje mora pobijediti ili podleći.

Efežani su zapodjeli πάλη protiv svega što je zlo ili onoga koji je jedini po sebi zao. To je đavao. U tome hrvanju moraju izaći kao pobjednici. U protivnome će pasti na pod i propasti. Nema sumnje da sv. Pavao u Ef 6,12 u navedenom smislu razumije vlastitu riječ πάλε. Sigurno su je tako shvatili i Efežani. Inače se osim u Ef 6, 12 nigdje drugdje u cijelome Novome zavjetu ne susreće riječ πάλη. Ne pozna je ni Septuaginta.

Mislimo da naše izlaganje makar donekle osvjetljuje riječ πάλη u Ef 6,12. Nismo sigurni da se do pravoga smisla za riječ πάλη može doći ako se ona - kako je uobičajeno - prevede riječima "borba" ili "boriti se". Istina je, treba dodati, da ima nekoliko pjesničkih mjesta u grčkoj književnosti gdje je riječ πάλη dijelom izgubila svoje osnovno športsko značenje. Također je točno kako je Filon Aleksandrijski govorio da se ascet putem πάλη oslobađa svojih mana i zlih nagnuća te kako stječe vrlinu i krepost. Unatoč tim dvjema zadnjim napomenama držimo da valja poći od grčkoga športskog života i od činjenice da je πάλη naziv za strogo određenu športsku vještinu ako želimo kako dolikuje razumjeti riječ πάλη u Ef 6,12. Da je pak "hrvanje" koje Apostol ima na umu dok piše Ef 6,12 temeljno u svekolikoj povijesti i u svakom pojedinačnom ljudskom životu nije potrebno odvojeno isticati. Pravi je čovjekov neprijatelj zli i zlo koje on uzrokuje kod svih oblika zala što se pojavljuju. Gdje god je zlo nazočno nazočan je i zli.²³

²³ Usp. W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 1226; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1443; H. GREEVEN, πάλη, *ThW*, 5, 717-718; H. LESETRE, *Athlète*, DB, 1, 1222-1227; C. SPICQ, *L'image sportive de II Corinthiens*, IV, 7-9, *ETL*, 14(1937), 209-229; J. JÜTHNER, *Pale, Pauly-Wissowa*, 1882-89; O. W. REINMUTH, *Ringskampf, Kleine Pauly-Wissowa*, 4, 1435-1437; R. SCHNACKENBURG, *Der Brief an die Epheser*, Benzinger Verlag, 1982, 279; M. BARTH,

10. - ΠΥΚΤΕÚΩ

U 1 Kor 9,26 čitamo riječ ΠΥΚΤΕÚΩ. Po našem grčkome rječniku ΠΥΚΤΕÚΩ znači "šakati se" i "tući šakom". Hrvatski prevodioci Novoga zavjeta ΠΥΚΤΕÚΩ obično prevode "boriti se šakom", "dati udarce" ili "udarati šakom". Navedeno je, bez dvojbe, posve točno. Ipak nismo baš sigurni da će svatko bez dodatnoga upozorenja lako i od prve shvatiti što zapravo Pavao ima pred očima dok o sebi u 1 Kor 9,26 veli ΠΥΚΤΕÚΩ. Glagol ΠΥΚΤΕÚΩ u grčkome jeziku od Kseno-fonta i Platona redovito označuje športsko natjecanje koje danas uobičajeno nazivamo tuđicom *boks*. Prema tome, ΠΥΚΤΕÚΩ znači "boksati se". Igra se grčki naziva ΠΥΓΜΗ, a boksač je ΠΥΚΤΗΣ. Također postoji riječ ΠÚΞ. Znači "udarati udarcem pesnice", "tući šakom" ili "natjecati se boksom". Nije teško zapaziti da su sve navedene grčke riječi istoga korjena i da su vezane uz športsku vrstu koja se izvodi šakom odnosno pesnicom.

Grci su uvelike cijenili boks. Držali su da je ta vještina božanskoga podrijetla. Bogovi bi je poklonili ljudima. Boks je bio već poznat pjesniku Homeru. Grci su boks uvrstili u olimpijske igre. Jasno je da je boks težak i opasan šport. Suparnici su se pri boksanju odavno služili rukavicama u koje su čak zaticali glave od čavala i olovne kuglice da udarci budu ubojitiji. Rukavice su bile od volujske kože i vezane čvrstim remenjem. Boksač je suparnika udarao po licu. Ranjavanje je bilo neizbježno kao što je ponekada nastupala i smrt. Borba je trajala do iznemoglosti ili predaje jednoga natjecatelja. Grci su preporučivali boks kao odličnu pripremu za ratni pohod.

Osobno ne bismo imali ništa protiv toga da se ΠΥΚΤΕÚΩ u 1 Kor 9,26 prevede "šakati se" ili da se za ΠΥΓΜΗ odabere riječ šakanje ili da se ΠΥΚΤΗΣ oslovi šakač. Naročito je teško naći jednu riječ za prilog ΠÚΞ. Radi pune jasnoće ističemo da se u Novome zavjetu od navedenih grčkih riječi čita samo ΠΥΚΤΕÚΩ i to jedino u 1 Kor 9,26. Mi se bojimo da kod nas više nitko izričaje "šakati se", "šakanje" i "šakač" ne uzima smjesta za strogo športske pojmove, stoga smo ovdje preko svoje volje posegnuli za rječju boks. Ako se, naime, ne zapazi da je ΠΥΚΤΕÚΩ u 1 Kor 9,26 pomno odabrana športska riječ mnogo se gubi od shvaćanja toga Apostolova mjesta.²⁴

Ephesians 4-6, New York, 1974, 763-764; C. J. ELLICOT, *St Paul's Epistle to the Ephesians*, London, 1884, 146; B. F. WESTCOTT, *Saint Paul's Epistle to the Ephesians*, London, 1906, 93; J. A. ROBINSON, *Saint Paul's Epistle to the Ephesians*, London, 1914, 231.

²⁴ Usp. H. LESETRE, *Athlète*, DB, 1, 1226, J. HÉRING, *La première épître de saint Paul aux Corinthiens*, Delachaux-Niestlé, 1959, 76; K. L. SCHMIDT, ΠΥΓΜΗ ThW, 6, 915-917; J. JÜTHNER, *Pygme*, *Pauly-Wissowa*, 9, 1306-1352; O. W. REINMUTH, *Pygme*, *Kleine Pauly-Wissowa*, 4, 1246-1248; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1703; W. SCHRAGE, *Der erste Brief an die Korinther*, Benzinger Verlag, 1995, 361-380; W. STAUB, *Die Bildersprache des Apostols Paulus*, Tübingen, 1937, 98-91.

11. - ὕπτωπιάζω

Glagol ὕπτωπιάζω veoma je rijedak u Novome zavjetu. Nalazimo ga samo u Lk 18,5 i 1 Kor 9,27. Ovdje se kraće zaustavljamo kod 1 Kor 9,27. Na tome mjestu sv. Pavao na "svoje tijelo" primjenjuje ὕπτωπιάζω. U nas prevoditelji glagol obično prevode "moriti", "biti", "krotiti". Ali ὕπτωπιάζω zapravo svoje osnovno značenje stječe od riječi ὕπτωπιάζω. Ona označuje dio ljudskoga lica ispod očiju, cijelo lice ili samo oči. Glagol ὕπτωπιάζω izražava da se nekoga udara u lice, pod oči, odnosno same oči. Tako se udarenome zadaje plava masnica i on se izobličuje. Ipak ὕπτωπιάρω, strogo govoreći pripada u stručni rječnik boksa. Boksač nastoji na protivniku izvršiti ὕπτωπιάζω. Udarit će protivnika u lice da stekne pobjedu i nad njim zavlada.

Pavlu je u 1 Kor 9, 27 suparnik njegovo vlastito tijelo. On na nj primjenjuje ὕπτωπιάζω da tijelo svlada te na taj način postane potpuni gospodar svoga vladanja i života. Apostol je prema svome tijelu nepopustljiv i strog. To najočitije i najslikovitije pokazuje upravo ὕπτωπιάζω. Pavao zna da je tijelo teško ukrotiti, ali je to nužna pretpostavka za spasenje. Tijelo se svladava samo teškim boksačkim udarcima u oči i lice. To je u biti ὕπτωπιάζω. Vidi se da Pavao ne preza pred jasnim riječima.²⁵

12. - Βραβεῖον

Pavao jedini u dva navrata upotrebljava riječ βραβεῖον. Ta je riječ u grčkome jeziku u svome izvornome značenju u književnim djelima veoma rijetka. Menandar se s njome služi jedino u prenesenome smislu. Ni redovita Septuaginta ne pozna βραβεῖον. Riječ βραβεῖον neposredno kao športski pojam označuje nagradu koja se dodjeljuje pobjedniku kod igre i natjecanja. Posve je razumljivo što je Pavao u 1 Kor 9,24 napisao βραβεῖον jer je cijeli ulomak pun športskih izričaja. Istu riječ opet susrećemo u Fil 3,14. I tu bismo za Fil 3,13-14 nekako smjeli imati pred očima športsku borbu koju na koncu kruni βραβεῖον, tj. "nagrada". Pavao kaže da "hita" prema "cilju". To je βραβεῖον koji je kruna "višnjega poziva". Ono pak što je već učinio "zaboravlja" i ostavlja iza leđa. Tako se apostol, ako to izrijeком i ne kaže, ponaša kao istinski športšaš. Športšaš zna da će dobiti βραβεῖον samo kada dođe do cilja. Prevaljeni napor i utrošena snaga prelaze u zaborav. Ostaje živa samo "nagrada".²⁶

²⁵ Usp. K. WEISS, ὕπτωπιάζω ThW, 8, 588-590; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 2041; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 1691.

²⁶ Usp. V. C. PFITZNER, *Paul and the Agon motif. Fraditional athletic imagery in the Pauline literature*, Leiden, 1967, 154; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 292; E. STAUFFER, βραβεῖον, ThW, 1, 636-637; M. R. VINCENT, *A critical and exegetical Commentary on the Epistles to the Philippians and to Philemon*, Edinburgh, 1902, 107-110; A. RINGWALD, βραβεῖον, *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, 772-773; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 375.

13. - Βραβεύω

Pavao se u Kol 3,15 poslužio glagolom βραβεύω. To je jedino mjesto u cijelome Novome zavjetu gdje se nalazi ta riječ. U Septuaginti se čita samo u Mudr 10,12. Razumije se da glagol βραβεύω prvo i osnovno značenje dobiva od βραβεῖον. Radi toga βραβεύω koji već pozna Euripid u osnovi znači "dodijeliti nagradu" športskome natjecatelju. Otuda βραβεύω u doslovnome smislu znači kao sudac suditi športskim suparnicima i među njima odlučiti. Glagol βραβεύω u grčkome se rijetko javlja jer je strogo športski pojam. U prenesenome smislu, ali u skladu s izvornim značenjem, može značiti "odrediti", "ravnati", "upravlјati", "gospodariti", "vladati". Osobno u Kol 3,15 glagolu βραβεύω rado ostavljamo doslovno značenje. Tu Pavao zapovjeda da Kristov mir vrši ulogu suca u vjenričkim srcima. Razumije se da je riječ o miru koji Apostol trajno spominje kada piše zajednicama. Mir se kod Pavla skoro izjedančuje sa spasenjem i milošću. I pismo je Kološanima Pavao započeo vežući "milost i mir" (Kol 1,2). Na koncu je napisao "milost s vama" (Kol 4,18). Nama, drugim riječima, nije čudno ni neobično što Apostol u Kol 3,15 za suca koji rasuđuje i nagrađuje postavlja Kristov mir i tu ulogu mira izražava zaista rijetkom i probranom riječi koju smo ovdje obradili.²⁷

14. - Καταβραβεύω

Glagol καταβραβεύω uistinu se iznimno kada nađe u svekolikoj dugoj i bogatoj grčkoj književnosti i drugim grčkim pisanim spomenicima.²⁸ Smjesta se vidi da je καταβραβεύω složenica i da se sastoji od καταβρά i βραβεύω. Već znamo što znači βραβεύω. Ovdje pak κατά znači "protiv". Iz navedenoga se razabire da doslovno znači: kao športski sudac prosuditi protiv nekoga, nekome odreći športsku nagradu, nekoga lišiti nagrade, odbiti nagradu. Riječ je u Novome zavjetu upotrijebio samo sv. Pavao i to jedino u Kol 2,18. Jedan je naš prevodilac²⁹ vrsno zapazio temeljno značenje glagola καταβραβεύω i zato sjajno preveo Kol 2,18 "neka vas nitko ne liši nagrade".

15. - Στέφανος i στεφανός

U Novome zavjetu imenica στέφανος dolazi osamnaest puta, a glagol στεφανός u tri navrata. Mi se ovdje zaustavljamo samo kod nekoliko mjesta koja su važnija za posao kojim se bavimo. Tako smo u svezi sa στέφανος

²⁷ Usp. E. SCHWEIZER, *Der Brief an die Kolosser*, Benzinger Verlag, 1976, 153; C. MASSON, *L'épître de saint Paul aux Colossiens*, Delachau-Niestlé, 1950, 147; J. GNILKA, *Der Kolosserbrief*, Herder, 1980, 199.

²⁸ Usp. C. MASSON, *L'épître de saint Paul aux Colossiens*, Delachau-Niestlé, 1950, 131; J. GNILKA, *Der Kolosserbrief*, Herder, 1980, 148; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 831; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1028; J. ERNST, *Die Briefe an ... die Kolosser ...*, Regensburg, 1974, 210.

²⁹ Tu imamo na pameti F. Zagodu.

donekle promotrili 1 Kor 9,25; Fil 4,1; 1 Sol 2,19 i 1 Pt 5,4. U svezi sa $\sigma\tau\epsilon\phi\alpha\nu\acute{o}\omega$ imali smo pred očima samo 2 Tim 2,5. U 1 Kor 9,25 Pavao spominje³⁰ $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\varsigma$ u ulomku za koji smo često isticali da je prožet riječima što podsjećaju na onodobni športski život. U Fil 4,1 sv. Pavao za kršćane kaže³¹ da su njegovi $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\varsigma$. Slično se izražava³² i u 1 Sol 2,19. Apostol Petar u 1 Pt 5,4 vjernim crkvenim starješinama obećaje $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\varsigma$ koji je njihova trajna slava.³³ U 2 Tim 2,5 Pavao na natjecatelja primjenjuje³⁴ $\sigma\tau\epsilon\phi\alpha\nu\acute{o}\omega$ što zapravo znači da se nekome podjeljuje $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\varsigma$.

Ključna riječ $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\varsigma$ u klasičnom grčkom jeziku zapravo označuje "vijenac" koji je u znak pobjede dobivao pobjednik kod raznih športskih igara. Vijenac se redovito činio od granja koje se uzimalo s raznih stabala kao što je maslina, lovor, omorika ili bor. Usput spominjemo da pobjednici nisu za pobjedu primali samo $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\varsigma$. Tu su bile i druge nagrade kao i razni oblici slavlja. Puk je poklicima izražavao svoje oduševljenje i ushit prema ovjenčanim pobjednicima. Njima su se podizali kipovi, a imena urezivala u bronzu ili mjed. Često su športski prvaci stjecali najrazličitije doživotne povlastice. Ipak $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\varsigma$, tj. pobjednički vijenac, bio je najvidljiviji znak i najčasnije odličje za drevnoga športaša koji je osvojio prvo mjesto. Prvak je bio "ovjenčan" pobjedničkim "vijencem".³⁵

16. - Γυμνασία i γυμνάζω

Riječ $\gamma\upsilon\mu\nu\alpha\sigma\acute{\iota}\alpha$ u cijelome Novome zavjetu nalazimo isključivo u 1 Tim 4,8 dok je $\gamma\upsilon\mu\nu\acute{\alpha}\zeta\omega$ nešto češći. Čita se u 1 Tim 4,7; 2 Pt 2,14 te Heb 5,14 i Heb 12,11. Osnovno je značenje obiju riječi jasno. To je vježbanje nagoga tijela. Tjelesno je vježbanje bilo duboko ukorjenjeno u starome grčkome narodu.

³⁰ Usp. J. HUBY, *Saint Paul. Première épître aux Corinthiens*, Paris, 1946, 214-215; A. PLUMMER, *A critical and exegetical Commentary on the Epistle to the Corinthians*, Edinburgh, 1911, 193-198; A. EHRHARD, *An unknown Orphic writing in the Demosthenes scholia and St. Paul*, ZNW, 48(1957), 101-110.

³¹ Usp. M. R. VINCENT, *A critical and exegetical Commentary on the Epistles to the Philippians and to Philemon*, Edinburgh, 1902, 129-130.;

³² Usp. L. MORRIS, *The First and Second epistles to the Thessalonians*, Michigan, 1959, 96; C. MASSON, *Les deux épîtres de saint Paul aux Thessaloniens*, Delachaux-Niestlé, 1957, 37; T. HOLZ, *Der erste Brief an die Thessalonicher*, Benzinger Verlag, 1986, 118; P. ROSSANO, *Lettere ai Tessalonicesi*, Marietti, 1965, 83; E. BEST, *The First and Second epistles*, London, 1986, 128; B. RIGAUX, *Saint Paul. Les épîtres aux Thessaloniens*, Paris-Gembloux, 1956, 463-464.

³³ Usp. K. H. SCHEKLE, *Die Petrusbriefe*, Herder, 1964, 130; C. SPICQ, *Les épîtres de saint Pierre*, Paris, 1966, 169-170.

³⁴ Usp. W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 1532.

³⁵ Usp. S. OPPERMAN, *Kranz, Kleine Pauly-Wissowa*, 3, 324-325; W. BAUER - K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 1531-1532; H. LESETRE, *Athlète*, DB, 1, 1227; V. C. PFITZNER, *Paul and the Agon motif. Traditional athletic imagery in the Pauline literature*, Leiden, 106; W. GRUNDMANN, $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\varsigma$, ThW, 7, 615-635; W. STAUB, *Die Bildersprache des Apostels Paulus*, Tübingen, 1937, 38; H. LESETRE, *Couronne*, DB, 2, 1083-1089.

Gimnastika je bila temelj svake razvijenije i sustavne izobrazbe. Kada je tjelovježba bila primjerena i pod stručnom rukom pružala je skladan razvoj ljudskih udova. Također je uvelike pomagala da čovjek bude tjelesno zdrav. Gimnastika je vježbaniku davala snagu i često priskrbliovala stanovitu ljepotu. Bez gimnastike se u Grčkoj nije mogao zamisliti ozbiljniji športski život, ali niti istaknutije i dublje umno razmišljanje. Jasno je da tjelovježba pretpostavlja veliki napor i trud. Tu je svakovrsno odricanje po sebi razumljivo. Gimnastika traži zapt i stegu. Istina je da su stoici i cinici gimnastiku podvrgli oštroj prosudbi. To su učinili kada je ona postala cilj, a ne sredstvo na putu do cilja. Ipak ne mislimo da Pavao slijedi stoike i cinike kada kaže da ἡ σωματικὴ γυμνασία tj. da "tjelesno vježbanje" kao takvo "malo koristi" (1 Tim 4,8). Apostol tu ne razmatra neposredno o "tjelesnom vježbanju" ukoliko je ono posebna ljudska djelatnost. On samo želi da svaki njegov učenik i sljedbenik ne stane kod tijela i tjelesnog dobra kao konačnog cilja. Pavao zapovijeda svakome tko se na nj poziva da se "vježba u pobožnosti". Koliko god kod Pavla riječi γυμνασία i γυμνάζω mogu imati preneseno značenje, one uvijek dobivaju na jedrini i izražajnosti ako ih ne odvojimo od životne sredine gdje su nastale i od osnovnog značenja koje us imale na početku. Isto načelo vrijedi za 2 Pt 2,14 kao i Heb 5,14 odnosno Heb 12,11. Riječ crpe svoju izražajnu moć iz svoga prvoga smisla. Bez njega se osuši, odrveni i na kraju iščezne.³⁶

17. - Νομίμως

Prilog νομίμως dolazi od pridjeva νομίμος koji znači "zakonit", "prema zakonu". U korjenu je riječ νόμος. Ona znači "zakon". Vidi se, dakle, da νομίμος mora značiti "zakonito", "sukladno zakonu", "po pravilu". Riječ νομίμος čitamo dvaput u Novome zavjetu: u 1 Tim 1,8 8 2 Tim 2,5. Za naš posao u obzir dolazi jedino 2 Tim 2,5. Tu Pavao izriče zaista opći i općenito prihvaćeni sud među športasima koji se natječu. Kaže: "Ako se tko i natječe, ne ovjenčava se ako se zakonito ne natječe". Izričaj "zakonito" u grčkome izvorniku glasi νομίμος. Nije teško pogoditi što νομίμος znači u športskome rječniku. S νομίμος se naznačuje da se športas mora boriti kako propisuju pravila dotične igre. Inače vijenac neće dobiti. Znamo da su drevne igre imale strogo određene zakone, pravila i propise. Športas ih se morao pridržavati. U protivnome nadmetanje mu nije bilo priznato. Međutim, športasi su i u drevno doba kušali

³⁶ Usp. J. JÜTHNER, *Gymnastik, Pauly-Wissowa*, 7, 2030-2085; J. OEHLER, *Gymnasium. Pauly-Wissowa*, 7, 2004-20026; N. LERCHE, *Gymnastik, Kleine Pauly-Wissowa*, 2, 887-892; W. ZSCHIETSCHMANN, *Gymnasion, Kleine Pauly-Wissowa*, I 2, 887; A. OEPKE, , *ThW*, 1, 775; V. C. PFITZNER, *Paul and the Agon motif. Traditional athletic imagery in the Pauline literature*, Leiden, 1967, 171-177; P. de AMBROGGI, *Le epistole pastorali di s. Paolo a timoteo e a Tito*, Marietti, 145-146; J. N. D. KELLY, *A Commentary on the Pastoral epistles*, London, 1963, 100; J. ROLOFF, *Der erste Brief an Timotheus*, Benzinger Verlag, 1988, 243-246; P. DORNIER, *Les épîtres pastorales*, Paris, 1969, 78; C. SPICQ, *Les épîtres pastorales*, I, Paris, 1969, 504-506; W. BAUER K. ALAND - B. ALAND, *Wörterbuch*, 334; C. SPICQ, *Gymnastique et morale d'après 1. Tim., IV, 7-8*, RB, 54(1947), 229-242; C. SPICQ, *L'épître aux Hébreux*, Paris, 1953, 395-396.

izigrati športske zakone. To se najstrože kažnjavalo. Športska se borba morala odvijati νομίμως. Tako se ta riječ posve razumljivo i razložito našla u 2 Tim 2,5. Kršćanin svoju životnu igru mora odigrati "prema pravilu" svoga zakonika. To je uvjet da dobije nagradu.³⁷

Z a k l j u č a k

Mi se smijemo nadati da se u radu nismo bitno prevarili. Bilo bi nam nadasve drago ako se zaista grčki športski rječnik zrcali na mjestima koja smo istražili. Razumije se da u to nismo posve sigurni. Zauzvrat, potpuno smo osvjedočeni da su nam promaknuli neki novozavjetni izričaji koji su, makar dijelom, pod utjecajem drevnoga športskoga izražavanja među Grcima.

Rekosmo - to rad i pokazuje - da je u okviru Novoga zavjeta prije svega apostol Pavao posegnuo za športskim rječnikom da živo, slikovito i jasno svojim suvremenicima navijesti evanđelje. Ali Pavao nije ni prvi ni jedini rabio športske izričaje kada govori o duhovnim zbiljama. Činili su to mnogi prije njega, usporedno s njime i poslije njega. Grčki su filozofi rado čudoredni život i njegove zahtjeve pojašnjavali pozivajući se, na športsku djelatnost svojih suvremenika. Slično su među Židovima postupali Filon Aleksandrijski i Josip Flavije. Ipak ovim ne želimo kazati da Pavao izravno zavisi o ikome. On je imao otvorene oči i vidio gdje živi. Osobno se radujemo što smo u ovome članku za se i za kakvoga ustrajnijega i znatižljijega čitatelja svratili pozornost na način novozavjetnoga izražavanja koji nam je ranije bio donekle zastrt i tuđ.

---

³⁷ Usp. J. N. D. KELLY, *A Commentary on the Pastoral epistles*, London, 1963, 175-176; P. DORNIER, *Les épîtres pastorales*, Paris, 1969, 205; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1331; C. SPICQ, *L'épîtres pastorales, II*, Paris, 1953, 742-744; W. GUTBROD, νομίμως, ThW, 4, 1081-1082. .

R é s u m é

MOTS SPORTIFS DANS LE NOUVEAU TESTAMENT

M a r i j a n M a n d a c

Dans son travail l'auteur cherchait à identifier les expressions sportives sur les pages du Nouveau Testament. Il l'a fait pour pouvoir les expliquer plu convenablement. De quels mots est-ce qu'il s'agit, il n'est pas difficile d s'en rendre compte même pour celui qui par hasard ne saurait pas le croate car les mots examinés sont écrits en grec.